

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА МУЗИЧКА УМЕТНОСТ

ISSN 1857-7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

ГОДИНА 3

БРОЈ 3

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА МУЗИЧКА УМЕТНОСТ**

ISSN 1857-8659

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2012**

ГОДИНА 3

БРОЈ 3

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА МУЗИЧКА УМЕТНОСТ**

За издавачот:

проф. д-р Илчо Јованов

Издавачки совет:

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Илчо Јованов
проф. д-р Стефанија Лешкова-Зеленковска
проф. м-р Валентина Велковска-Трајановска
доц. м-р Владимир Јаневски
доц. м-р Гоце Гаврилски

Редакциски одбор:

проф. д-р Илчо Јованов
проф. д-р Стефанија Лешкова-Зеленковска
проф. м-р Валентина Велковска-Трајановска
доц. м-р Владимир Јаневски
доц. м-р Гоце Гаврилски

Главен уредник:

проф. д-р Стефанија Лешкова-Зеленковска

Одговорни уредници:

проф. д-р Илчо Јованов
проф. м-р Валентина Велковска-Трајановска
доц. м-р Владимир Јаневски

Јазично уредување:

Даница Гавриловска-Атанасовска

Техничко уредување:

Славе Димитров
Благој Михов

Редакција и администрација:

Универзитет „Гоце Делчев” - Штип
Факултет за музичка уметност
бул „Крсте Мисирков” 10-А
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија

Table of Contents

Articles

СОДРЖИНА

78: 316.7 78:7.05

Проф. д-р Стефанија Лешкова - Зеленковска

Предизвиците на глобалната музичка култура во 21 век5-14

781.63:78.071.1

Проф . м-р Валентина Велковска Трајановска

Рихард Штраус – аспекти на оркестарскиот јазик
и симфониската поема „Дон Кихот“ 15-24

781.63:78.071.1

Доц. м-р. Гоце Гавриловски

Оркестрациска и темброва идеја и нивната звучна материјализација
во „Болеро“ од Морис Равел25-34

781..42/.42:78.083.3[:78.071.1

Доц. м-р Тихомир Јовиќ

Полифонијата во композицијата „Fantasia Corale“ од
Томислав Зографски (1934- 2000).....35-41

781.11:[784.5:78.071.1

м-р Ивана Јанков

Акордската структура застапена во вокалната кантата,„Псалми“ од Стојан Стојков ..43-52

78.071.1:791(497.7)

Доц. м-р Александар Трајковски

Уделот на домашните композитори во создавањето на музиката за
македонските играни филмови53-63

781.68:780.616.433

Доц. м-р Ангеле Михајловски

Значењето од примената на прстната гимнастика во решавањето на
техничките проблеми при пијанистичката интерпретација65-69

78:37.02: 159.947

Доц. д-р Владимир Талевски

Значењето на мотивацијата во музичко воспитно- образовниот процес71-79

78:376-056.45:[173.7:37.011.3-051

м-р Ленче Насев

Улогата на семејството, наставникот по музичко образование и учебникот во
откривање и поттикнување на музички талентирани ученици81-86

78:37:004.946

м-р Дуња Иванова

Децата и музиката во виртуелната реалност87-94

78:373.3:159.9.072

м-р Теута Халими

Примена на Гордон тестот за испитување на музичките способности на учениците
во прво одделение (албански наставен јазик) на основните училишта во Тетово95-105

780.6:398.8(497.7)	
Доц.м-р Горанчо Ангелов	
Музичките инструменти во македонските народни песни	107-129
781.7(497.7)	
Проф.д-р Илчо Јованов	
Основни карактеристики на музичкиот фолклор во Република Македонија	131-134
78.071.1:792.8:[061.1:793.3	
Доц. м-р Владимир Јаневски	
Кореографското творештво на Трајко Прокопиев во ансамблот „Танец	135-139
793.3:37(497.731)(091)	
Доц. д-р Соња Здравковска- Цепаровска	
Балетската едукација во Штип	141-147
781.1:[784.4:392(497.7)	
Проф. д-р Родна Величковска	
Ороводните песни и нивната и нивната територијална дистрибуција во македонското традиционално обредно пејачко изразување	149-154
398.332.16:793.31(497.7)	
Проф. д-р Оливера Васиќ	
Русалиски поворки – сличности и разлики со други поворки	155-159
392.5:784.4(497.735)	
м-р Тимко Чичаковски	
Свадебниот циклус во Малешево	161-168
793.3:793.31(497.7)	
Благица Илиќ	
Релевантни етнокоролошки карактеристики на орото Ибраим Оца- претпоставка за следење на регионалната идентификација	169-179
793.31(497.761)	
Марјан Андоновски	
Стилски карактеристики на орото кај Мијаците	181-188
793.31(497.732)(091)	
Стојанче Костов	
Историски аспекти на орската традиција во Овче Поле	189-195
793.31:792.8(497.734)	
Сашко Атанасов	
Методски аспекти на ората во Пијанец	197-218
793.31(497.7)(091)	
Фросина Мариновска	
Орската традиција во селото Врбјани –Прилепско поле	219-226
793.31(497.712)	
Елена Трајчева	
Поводи и места за играње во етничкиот предел Скопска Црна Гора	227-233

РУСАЛИСКИ ПОВОРКИ – СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКИ СО ДРУГИ ПОВОРКИ

Зимскиот дел од годината, времето од Митровден до Поклади (Прочка) е период кога се актуелни машките обредни поворки во многу краеве од Македонија. Во тоа таканаречено „мртво доба“, кога природата мирува, машките предстваници на заедницата – предстваници на таканаречената „десна“, напредна страна на заедницата, имаат задача со советите поворки и игри да ја подготват природата, поточно да ја „очистат“, од мрачните сили кои во тоа време делуваат, и да му овозможат на сонцето повторно да тргне на својот вообичаен пат.

За споменатиот период врзани се многубројни поворки кои во различни денови (од св. Никола до Богојавление- Водици) ги обиколуваат куќите по селата, изведуваат одредени дејствија, песни и игри и за тоа добиваат различни дарови. Тие се викаат: *коледари, сировари, сурва, џамалари, џамала, бушари, коранти....* а имало и христијанизирани поворки како што се: *вертепи, ѕвездари, три крала*. Од сите споменати поворки внимание привлекуваат *русалиите* по својата специфичност. Во овој прилог ќе се обидам барем малку да појаснам зошто се тие поворки специфични.

Најстарите податоци за називот *русалии* се наоѓаат во трудот на Станоја Бојанин, *Забаве и светковине у средњевековној Србији, XX САНУ, Београд 2005 година*. Во тој период, од XII до крајот на XV век (Македонија тогаш била под власт на Србија) називот *русалии* се однесувал на два празника во текот на годината: први март со кој почнувал пролетниот дело од годината и летниот празник Педесетница – Тројца, Духовден. Во Законоправилото на Св. Сава на русалиите се укажува како на празник и обичај од нехриситијанско потекло кој се задржал во празничното однесување кај селското население, во вид на обредни игри, танци и преправање односно маскирање. (Бојанин, 203; 2005)

Според податоците со кои располагаам, македонските русалии во последните сто години не се врзани за ниту еден од споменатите празници, туку нивното обиколување трае од вториот ден Божиќ до Богојавление. Стеван Тановиќ кој пишувал за русалиите наведува дека „старите луѓе пред ослободувањето на овие краеве од Турците (1912 година), зборот

русалија го изговарале *русилија* и дека се тоа *замански игри* (стари). (Тановиќ, 1955-1957; 278). Тановиќ понатаму истакнува дека многу се полемизира околу самиот назив наведувајќи теории на тогашните истражувачи и истакнува дека ни една теорија не може да се поврзе со македонските русалии.

Веќе е споменато дека кога русалиите во Македонија ги обиколуваат селата, тоа е исто така „мртво доба,, кога тоа го прават и поворките во други краеве на Балканот, значи дека времето на движење и обиколување е заедничка одлика. По што се разликуваат македонските русалии од останатите поворки? Пред се во целта на поворката и обиколувањето. Додека во останатите поворки добиените подароци (кои најчесто биле храна и пиње) ги делеле помеѓу учесниците на поворката, кај русалиите тие се користат за општо добро на селската заедница и како што истакнува С.Тановиќ, причините и целите се селска потреба, општа народна потреба, да се подигне школа, камбанарија, црква. (Тановиќ, 1955-1957; 279) . Освен задоволувањето на општите потреби на селото, во народното верување русалиите поседувале и исцелителска моќ, ги лечеле болните со својата игра. Даница и Љубица Јанковиќ истакнуваат дека околу болните тројца играчи изведувале различни движења со сабјите за да ја истераат болеста од него, а додека болно дете го уведувале во своите игри држејќи го со десната рака (Јанковиќ, 1948; 187).

Освен кај русалиите во сите други обредни поворки од овој дел на годината, маскирањето било задолжително, да носат маски или да се преправаат во спротивниот пол. Учесниците во русалиските поворки носат свечена носија и единствено што свечената носија се разликува од вообичаената носија е крстот направен од ткаенина (марама) во горниот дел на телото, преку градите и грбот и металниот крст.

Ритуалната чистина важела за сите поворки во овој период, па и за русалиите. Било потребно да бидат духовно и телесно *чисти* и интересна е нивната поврзаност со црквата: бараат причест и благослов од свештеникот пред да тргнат во обиколување, на облеката прават крстови од марами, носат метални крстови прикачени за облеката, (во минатото и на шубарите), а средновековните податоци говорат дека оваа поворка не е христијанска и на спомениците на загинатите учесници од поворката нема крст (Тановиќ; 1955-1957; 280).

Користењето на реквизитите е уште една заедничка особина на сите поворки во овој дела од годината. Основен реквизит на русалијата се сабји,

во минатото вистински, а денес дрвени, потоа балтија (секира) накинена со бршлен и марама, чија острица е завртена нагоре (накај небото).

Русалиите се разликуваат од другите поворки и по играта. Играчите се распоредени во полукругот на чие чело е *танчарија* (првиот главен лик), на крајот *паишкар*, а во средината *балтација* (втор главен лик). Бројот на играчите не е ограничен. Сестрите Јанковиќ споменуваат дека може да бидат од дваесет до четириесет. (Јанковиќ, 1948; 190). Пред да почне играњето претходи *кошија* која се состои од трчање и вртења, а потоа се изведуваат игрите по одреден редослед: *карачова*, *уменско коло*, *злата*, *петровско*, *гајде аваси*, *карајусуф аваси*, *тодоро биро капидан*, *кавадар аваси*, *капетан аваси*. (Јанковиќ, 1948; 195-213). Заклучокот на сестрите Јанковиќ е дека сите тие игри можат да се поделат на две основни групи: *лесното и тешкото*. Игрите ги прателе гајда и тапан или зурла и тапан. (Јанковиќ, 1948; 188).

На крајот од овој прилог би било корисно уште еднаш да се истакне што е заедничко, а што различно во процесјата на русалиите и другите поворки на Балканот во овој дел од годината.

1. На прво место е неможноста да се објасни називот на поворката. Под називот *русалија* се подразбира и самата поворка и играчите на русалиските игри. Називот е доста стар и се споменува од XII век за два празника: за први март мартинци кај Бугарите и за Педесетница односно Духовден, Св. Тројца која во Македонија нема значаен удел во празнувањето, додека има во Србија и Хрватска преку процесјата на *краљиците* и *русаљите падалици* кај влашкото население на североистична Србија.
2. Целта на поворката е различен од другите поворки. Основна цел е општа корист за одредена заедница, а и лечење на болните. Кај останатите поворки во овој дел годината, целта е лична корист.
3. Големата поврзаност со црквата, иако по мое лично убедување тие не се поворка која била подржувана од црквата во средниот век. Таа поврзаност со црквата може да се протолкува на два начина: Македонија долго била под турско ропство и едонствен излез нејзиното население видело во христијанството, односно на некој начин тоа било чување на својот идентитет преку црквата. Не би требало да се заборава дека просторот на Македонија и југот на Србија било средиште на средновековна Србија, и дека на тој простор се подигнати најзначајни манастири на династијата Немањкиќ

и нивните соработници во тоа време.

4. Ниеден обред во овој дел од годината нема таква застапеност на игри во поворката, како што е тоа кај македонските русалии. Нигде нема формиран облик на игра како кај русалиите – полукруг на неповрзани играчи. Потоа одреден редослед на изведувањето на игрите на кои предходи *кошија*, своевидно натпреварување пред почетокот на играта. Кај останатите обредни поворки музичка придружба скоро и да не постои. Тука се јавуваат и игри со елементи на борба, потоа со нагласени еротски дејствија, само со ритмичка придружба на чекорите или со елементите и мотивите на играта кои сугерираат раст, обраќање на предците да помогнат или представуваат извесни обредни дејствија и движења за да иницираат плодност во наредниот период. Дали така било во минатото тоа никој не може да го тврди.
5. Единствено русалиите од Македонија немаат маски во прилките на обиколување освен некои небитни детали – вкрстените марами преку грбот и градите и металните крстови прикачени на облеката или капите.
Заеднички одлики на останатите поворки со русалиите се:
 1. Времето на обиколување на русалиите е исто - „, мртво време„, како и за сите поворки во овој дел на годината.
 2. Кај сите обредни поворки важна е ритуалната чистина и телесната и духовната (особено за русалиите) затоа што во останатите поворки црквата немала таква улога како кај русалиите.
 3. Како и сите поворки и русалиите имале реквизити онакви кави што им биле потребни.

На крајот, нормално е да се запрашаме кои се русалиите? Мислам дека одговорот не може да се добие. Пред се има малку податоци за да се протолкуваат бројните одлики на оваа поворка, нема доволно податоци од минатото и денес не е можно да се дојде до вистински податоци кога се губи традицијата. Ми се чини дека непрестано ќе го поставуваме прашањето кои се русалиите? Дали се дел од старобалканското население кое е останато од пражителите на Балканот, дали имаат некаква врска со Богомилите – секта која настанала во средниот век (десети) на Балканот, или е тоа некој вид на своевидно произведение настанато во специфични услови од првите доселувања на Словените на Балканот, па до формирањето на новите држави.

Користена литература

- Бојанин С. (2005). *Забаве и световине и средњовековној Србији од краја XII до краја XV века*, ХХ САНУ, Београд.
- Тановић С. (1955-1957). *Народна ора у околини БевЂелије*, ГЕИ САНУ књ. 4-6, Београд.
- Јанковић Д. и Љ. (1948). *Народне игре*, књига IV Просвета Београд